

Dansepige i Ålborg

Af Else Roesdahl

Ved udgravninger på Strandstien i Ålborg 1957 (1) blev der blandt meget andet fundet et kandeskår med rester af en menneskedekoration, også kaldet antropomorf dekoration. Skåret indgår via dekorationen i en veldefineret – og ganske charmerende – sydiskandinaviske keramikgruppe, som udviser påvirkning fra England og som ellers ikke er klart repræsenteret i Danmark.

Beskrivelse (fig. 1-2)

Sideskår af kande med rest af hank med rundt tværsnit. Godset er finmagret og rødbrændt, som sædvanligt i Danmark. På ydersiden er rest af en pålagt hvidlersdekoration. Der ses den ene side af en kvinde fra skulderhøjde til knæhøjde. Armen er bøjet og hånden hviler på hoften. Kjolen har vid nederdel og snævert liv, tværmarkering noget over taljen, markeret ærmegab og snævert ærme. Fingre, nederdelens folder, kjolens tværmarkering og ærmegabet er angivet med kraftigt indskårne eller indridsede linier. Hvidlersdekorationen, som er afskallet flere steder, er flad på kroppen og med rygget (trekantet) tværsnit på armen. Under hanken er spor af mere hvidlersdekoration, formentlig et skæl. Skårets yderside er glaseret med grønlig glasur, der fremtræder lys grøn på det hvide ler og brun med et let grønligt skær på det røde ler, som udgør kandens flade. Højde 11,2 cm. Vægtykkelse

(uden for dekorationen) 0,7 – 0,9 cm. Aalborg Historiske Museum nr. AHM 711x220. Fundforholdene kan ikke bidrage til datering af skåret; men blandt udgravningens mange fund var der bl.a. mønter fra 1200- og 1300årene.

Diskussion

Skåret fra Ålborg hører tydeligvis til en gruppe repræsenteret ved fem større eller mindre kandeskår fra fire lokaliteter i Sydsverige: Lund (2 stk.), Kalmar (1 stk.), Ragnhildsholmens borg, Bohuslen (1 stk.) og Kungahälla (1 stk.). De er samlet og diskuteret af Kenneth Barton 1968 (2) (fig. 3), og skiller sig ud fra den store mængde af sydiskandinaviske kander ved en pålagt hvidlersdekoration af langskortede, smallivede kvinder; afhængigt af skårenes størrelse er der rester af en eller flere. Kjolerne folder m.v. er markeret med kraftigt indskårne eller indridsede linier. Kalmarkan-dens nedre del er bevaret og viser kjolens nedre afslutning; den dækker fødderne. Armen kan hvile på hoften – det ses bl.a. på et af skårene fra Lund, hvor figuren findes nær hanken, som iøvrigt har rundt tværsnit lige som Ålborg-kandens hank. På det store skår fra Ragnhildsholmen, som omfatter kandesiden modsat hanken, er rester af tre kvinder. De to yderste holder den midterste i hånden; de yderste pigers arme og hænder nær hanken er ikke bevaret. Kun på dette

Fig. 1. Kandeskåret fra Ålborg med dansepige. 1:1. Foto P. Dehlholm.

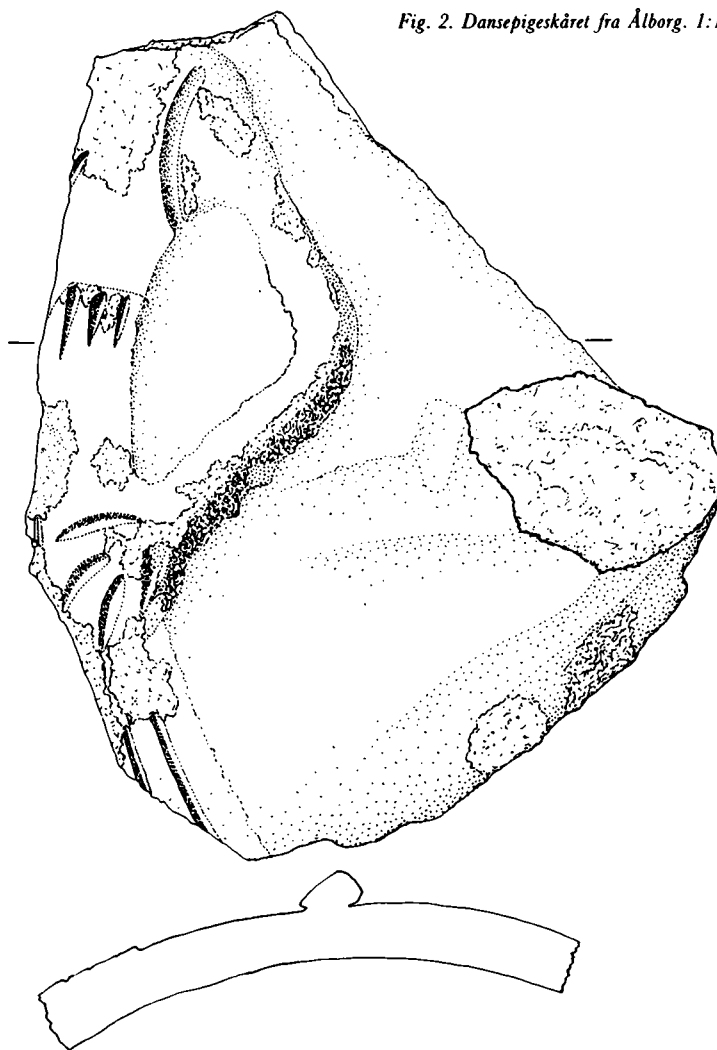

skår er et hoved bevaret: det er stemplet ind i en pålagt lerklump i kandens farve. To af kandeskårene fra Sverige har pålagte skæl af hvidler lige som vistnok også Ålborg-kanden, og de er alle glaseret enten udvendigt eller både ind- og udvendigt. Glasuren er enten klar eller grønlig, og hvidlersdekorationen er følgende enten gul eller lys grøn; det mindste skår fra Lund har dog ifølge beskrivelsen et brunt overtræk over hvidlersdekorationen. Godset i dette skår er gråbrændt, i de øvrige skår rødbrændt, og godset afviger

tilsyneladende ikke fra godset i den keramik, som man anser for at være fremstillet i Sydsandinavien (3).

Gruppen er således meget homogen, og dekorationen går under betegnelsen »dansepiger«. Sandsynligvis var der tre piger på hver kande, og pigerne nærmest hanken havde sandsynligvis den ene arm på hofte. Men om hovederne altid var pålagte og stemplede som på skåret fra Ragnhildsholmen er umuligt at afgøre ud fra det ene skår. Her skal derfor ikke diskuteres den lille gruppe små kandeskår, der alene viser

Fig. 2. Dansepigeskåret fra Ålborg. 1:1. Tegning Elsebeth Morville.

et ansigt stemplet ind i en pålagt lerklump anbragt på kandens side. Inspirationsmæssigt har disse måske forbindelse med dansepigegruppen, og et enkelt kan måske have været hovedet på en dansepige, som nu

mangler kroppen. Men de fleste af dem var tydeligvis uden krop (4).

Dansepigekanderne dateres til 12-1300årene, og Ålborgskåret kan ikke indsnævre denne datering. Grup-

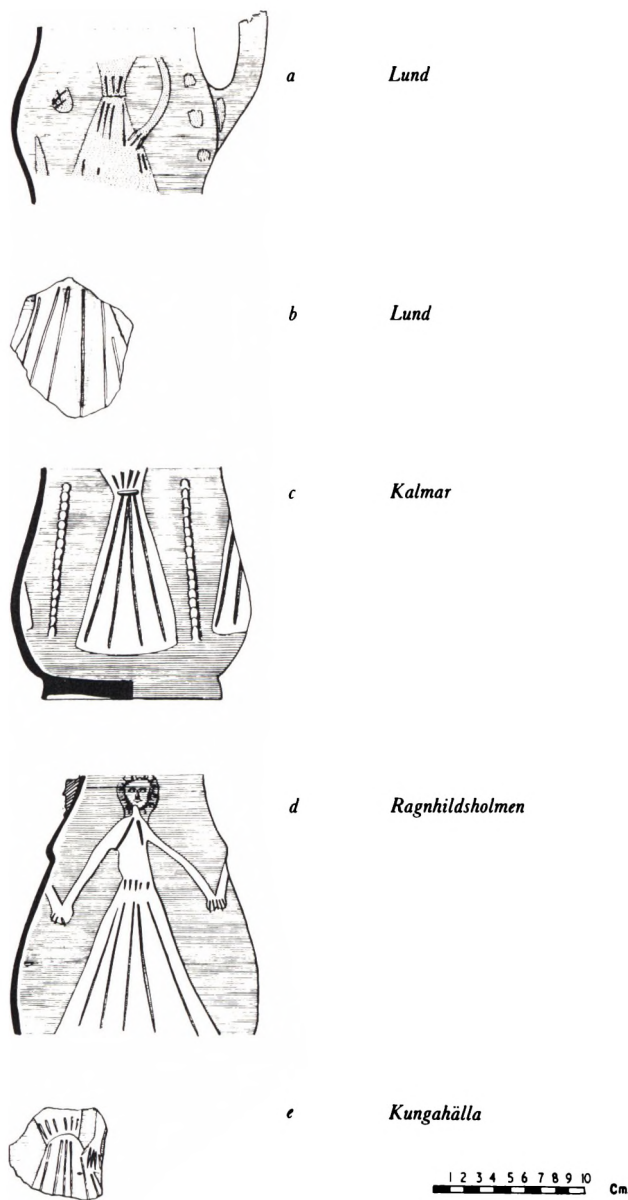

Fig. 3. Skår af dansepigekander fundet i Sydsvrige. Efter Barton 1968a.

pen kendes ikke uden for Sydsandinavien, og Barton opfatter, med nogen tøven, dansepigekanderne som sydskandinaviske produkter, hvis dekoration er inspireret af keramik fra the Midlands i England. Her finder man store helfigurer på siden af kander, og de er pålagt kandesiden – ikke udpressede. Blandt figurerne er der kvinder, hvilket er sjældent inden for den antropomorfe dekoration, og netop også kvinder som holder hinanden i hånden (5).

Bartons opfattelse står stadig til troende – den engelskproducerede keramik med helfigurer på kandesiden har sine særtræk i forhold til den sydskandinaviske gruppe, både i gods og dekoration (6), og den keramik med mennesker i hel figur, som blev fremstillet på fastlandssiden af Kanalkysten, er af en ganske anden art, bl.a. ser man der udstrakt brug af udpresning af kandesiden indefra i stedet for pålægning af ekstra ler til den stemplede dekoration (7).

Barton var en af de første til at påpege, at middelalderens sydskandinaviske kander i deres hovedtræk var stærkt påvirkede af kandeproduktionen i Sydholland og Flandern, og denne opfattelse er sidenhen kun blevet bestyrket (8). Men det står nu desuden klart, at der i middelalderen var masser af keramikværksteder i Sydsandinavien, som fremstillede kander, og at der blev fremstillet kander med mange selvstændige træk og med meget varierende og fantasifuld dekoration inspireret fra mange forskellige dele af Europa, bl.a. kander med antropomorf dekoration. Der er tillige påvist ganske megen keramik i Sydsandinavien importeret fra mange dele af Europa (9). Fra England, som der iøvrigt var solide handelsforbindelser med, er der således importeret keramik – især »Grimston Ware« – og forskelligt sydskandinavisk lokalproduceret keramik menes at være påvirket af engelsk keramik. Foruden dansepigekanderne drejer det sig her om kander

med konveks bund, kander med snoet hank og kander med ansigt modelleret i lerklump lagt på kandens hals («munkansikter») (10).

Bartons lidt forsigtige konklusion, at dansepigekanderne er fremstillet i Sydskandinavien under engelsk inspiration, virker derfor langt mere naturlig i dag end for 15 år siden. Sydskandinaviske kanders detaljer og dekoration har hentet inspiration fra et meget stort område, og England havde i højmiddelalderen en særlig tradition for kraftig og fantasifuld antropomorf dekoration. Det er ikke mærkeligt, at man i Sydskandinavien også lod sig inspirere af den.

En række værksteder har givetvis med en vis del af deres repertoire konkurreret indbyrdes og med importen om markedet for fantasifuldt og kulørt dekorerede kander. Bortset fra visse eksotica var kander den eneste keramikform, som blev genstand for virkelig udsmykning, for de blev brugt som bordtøj til udskænkning af øl og andet godt. Man kan forestille sig, at dansepigekander blev et virkeligt slagnummer for et værksted, og lader man fantasien spille vildt, kan man tænke sig dem brugt ved særlige lejligheder eller i særlige etablissementer. Ialtfald følger de en lille brik til vort billede af højmiddelalderens ofte festlige og brogede genstandsverden i Danmark.

Noter

1. Peter Riismøller: Nålemageren i Strandstien. *Kuml* 1960, p. 117-131. – Tak til Per Bugge Vegger, som har vist mig skåret og leveret de sørgeligt få fundoplysninger. Og tak til Jan Kock, Aalborg Historiske Museum, for tilladelse til at publicere det.
2. K. J. Barton: *Some examples of medieval glazed earthenware in Sweden*. *Antikvarisk Arkiv* 33, Stockholm 1968, fig. 3 og Pl. 1:12-16 (1968a); idem: Anthropomorphic decoration on medieval jugs; some regional variations, with special reference to swedish examples. *Res Medievals. Archaeologica Lundensia* III, 1968, p. 43-52 (1968b).
3. Beskrivelserne er efter Barton 1968a samt C. Wahlöö: *Keramik 1000-1600 i svenska fynd*. Lund 1976, kat. nr. 212 og 409. Fra udgravningerne ved Katedralskolen, Århus (Forhistorisk Museum Moesgård j.nr. 1600) er der iflg. oplysning fra Hans Jørgen Madsen et lille glaseret skår fra o. 1300 med menneskedekoration: en del af skørt og bæltsted. Skåret synes ikke at indgå i denne klare gruppe men er muligvis engelsk.
4. Barton, op. cit. i note 2; Wahlöö, op. cit. i note 3, nr. 211, 398, 426; O. Rydbeck: *Den medeltida Borgen i Skanør*. Lund 1935, fig. 93; M. Bencard: Dansk middelalderlertøj med antropomorf dekoration. *Kuml* 1972, fig. 25 og p. 167-169 (hovedet er afsluttet nedad og har åbenbart ikke haft krop). Stemplede, men udpresede menneskehoveder på en kande ses i fund fra et pottemagerværksted i Haarlem, Holland (J. Schimmer: *Middelceuws aardewerk met reliefversiering uit enige vindplaatsen in Noord en West-Nederland*. *Westerheem* XXIII, 1, 1974, fig. 5).
5. Barton 1968a, især p. 36 ff.; idem 1968b (se note 2); G. Webster og C. G. Dunning: A medieval pottery kiln at Audlem, Cheshire. *Medieval Archaeology* IV, 1960, p. 119 ff. Jfr. f.ex. J. Haslam: *Medieval Pottery in Britain*, *Shire Archaeology* 1978.
6. Tak til John Hurst for diskussion af Ålborg-skåret.
7. Schimmer, op. cit. i note 4; idem: Een vedelaarskan en een sierkan van en vroege haarlemse pottenbakker. *Westerheem* XXI, 1, 1972, p. 230-236; P. B. Molaug: En høymiddelalderisk leirgods kanne fra Tønsberg. *Viking* XLIII, 1980, p. 107-126.
8. Barton, loc. cit. i note 5; Bencard, op. cit. i note 4.
9. Oversigter: Barton, op. cit. i note 2; M. Bencard: Medieval pottery imported into Denmark. *Château Gaillard* V (1970), Caen 1972, p. 13-22; M. Bencard og E. Roesdahl: *Dansk middelalderlertøj 1050-1550*. Århus 1972, p. 13 ff.; Bencard, op. cit. i note 4; Wahlöö, op. cit. i note 3, p. XI ff.; N.-K. Liebgott: *Keramik fra vikingetid og middelalder*. København 1978. – Yngre specialartik-

- ler: E. Roesdahl: Bagergadefundet i Svendborg. *Kuml* 1978, p. 223-240; M. Bencard: En middelalderlig pottemager fra Ribe. *Folk og Forskning* 1979, 2-3, p. 38-50; P. K. Madsen: På sporet af en ripensisk middelalder-pottemager. *hikuin* 6, 1980, p. 189-220. – En ny oversigt over importkeramik i Danmark er stærkt tiltrængt efter det sidste 10års mange udgravninger.
10. Import fra England: H. H. Andersen, P. J. Crabb, H. J. Madsen: *Århus Sønder vold. En byarkæologisk undersøgelse*. København 1971, p. 96; Bencard, op. cit. i note 9 (Château Gaillard), p. 16; Bencard, op. cit. i note 4, p. 146 ff., p. 174 f.; Wahlöö, op. cit. i note 3, p. XIII; A. W. Mårtensson red.: *Uppgrävt förflutet för PKbanken i Lund*. Lund 1976, Pl. V og p. 266-68 (keramik fra 1000-årene); H. Clarke: Town excavations in England. *Dokumentasjon ved bygravninger i Norden. Riksantikvarens Rapporter* 3. Øvre Ervik 1982, fig. 3. – Påvirkning fra engelsk keramik: Barton, op. cit. i note 2 (1968a) p. 36 f.; idem (1968b) p. 47,50; Bencard og Roesdahl, op. cit. i note 9, p. 15, 17; Bencard, op. cit. i note 4, p. 151 ff.; Bencard, op. cit. i note 9 (1979), p. 48 og note 13. – *Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder* bd. III, 1958: Eng-landshandel.